

УДК 37.0:37.013

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ

Ржевська Н.В., к. пед. н.,
викладач кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Згідно з державною Стратегією комунікації у сфері європейської інтеграції України на 2018–2021 рр. (Розпорядження КМУ від 25 жовтня 2017 р. № 779-р) необхідним є врахування євроінтеграційних процесів в освітньому процесі підготовки фахівців. Особливо це стосується фахівців сфери товарознавства та комерційної діяльності. Для майбутніх фахівців, професійна діяльність яких регулюється положеннями комерційної політики, необхідним є доступ до актуальних тенденцій розвитку професійної сфери в Польщі як країні, де є найпотужніші наукові школи у сфері товарознавства і торговельного підприємництва.

Ключові слова: професійна освіта, Польща, Україна, підприємництво, торгівля, компетентності.

Согласно государственной Стратегии коммуникации в сфере европейской интеграции Украины на 2018–2021 гг. (Распоряжение КМУ от 25 октября 2017 № 779-р) необходим учет евроинтеграционных процессов в образовательном процессе подготовки специалистов. Особенно это касается специалистов сферы товароведения и коммерческой деятельности. Для будущих специалистов, профессиональная деятельность которых регулируется положениями коммерческой политики, необходим доступ к актуальным тенденциям развития профессиональной сферы в Польше как стране, где есть мощные научные школы в области товароведения и торгового предпринимательства.

Ключевые слова: профессиональное образование, Польша, Украина, предпринимательство, торговля, компетентности.

Rzhevskaya N.V. DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE FIELD OF TRADE ENTERPRISE IN POLAND AND UKRAINE

Specialties that shape the competence of a future specialist in the field of entrepreneurship and trade play a significant role in providing human resources to the economy, improving its efficiency and competitiveness. Creation and functioning of a full and comprehensive free trade area between Ukraine and the EU, the expansion of trade relations, expanding the range of goods on the consumer market, and the integration of the euro, should increase the demand for specialty in the sphere of entrepreneurship and trade.

However, since 2016, there is a decrease in the demand of entrants for the aforementioned specialties. Therefore, it is worth examining why there is a discrepancy between the increased opportunities for professional development and the reduction of demand for specialty in the field of entrepreneurship and trade. The analysis of competencies to be formed in the educational process of Ukraine (the standard of educational activity of the specialty “Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges” and Poland (Economic University in Krakow) made it possible to conclude that the Ukrainian version of the competence profile of a future specialist in the field of commodity research It requires the review and inclusion of such significant competencies as the emergence of the ability to use critical and innovative approaches, self-education ability, language skills in line with the requirements of Level B2 of the European System for Languages, knowledge of occupational safety and health rules.

Key words: vocational education, Poland, Ukraine, entrepreneurship, trade, competence.

Постановка проблеми. Спеціальності, що формують майбутнього фахівця у сфері підприємництва, торгівлі, відіграють значну роль у кадровому забезпеченні економіки, підвищенні її ефективності та конкурентоспроможності.

Значущість фахівців відповідної галузі для економіки ЄС зумовлена розширенням торговельних зв'язків між країнами ЄС, залученням нових держав-членів, розвитком харчової науки та актуалізацією таких категорій, як «функціональна їжа», «novel food», «харчові комахи».

Відтак перспективне економічне майбутнє країн-членів ЄС вимагає підготовки

конкурентоспроможних фахівців галузі товарознавства і торговельного підприємництва, які можуть вільно володіти теоретичними знаннями, практичними навичками, а також мати сформовані ціннісні правові установки, бути свідомими та відповідальними під час прийняття професійних рішень.

Вклад основного матеріалу. Створення та функціонування повної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, поширення торговельних зв'язків, розширення асортименту товарів на споживчому ринку, євроінтеграційні проце-

Таблиця 1

**Аналіз чисельності поданих заяв
на спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»**

	2018	2017	2016
Київський національний торговельно-економічний університет	497	1075	1342
Київський національний університет технологій та дизайну	61	112	224
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	257	720	716
Національний університет харчових технологій	69	74	538
Державний університет телекомунікацій	66	132	–
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	185	252	221
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського	27	46	–
Національний транспортний університет	5	183	–

си мали б сприяти збільшенню попиту на спеціальності сфери підприємництва та торгівлі. Однак із 2016 року прослідковується зменшення попиту абітурієнтів на вищезазначені спеціальності. Тому варто дослідити, чому виникає невідповідність між збільшенням можливостей для професійного становлення та зменшенням попиту на спеціальності у сфері підприємництва та торгівлі.

В Україні підготовку фахівців із товарознавства здійснюють близько 18 вищих навчальних закладів. Аналіз чисельності поданих заяв на спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» дає підстави стверджувати про зменшення попиту абітурієнтів. Така тенденція прослідковується з 2016 р. (табл. 1).

Аналізуючи тенденцію зменшення попиту на зазначену спеціальність, можемо зробити висновок про те, що об'єктивно існують дві причини:

1) обрання студентами інших навчальних закладів;

2) обрання інших спеціальностей.

Щодо першого аспекту, то, розглядаючи статистику за останні кілька років, можна помітити, що кількість українців у польських установах вищої освіти зростала навіть не з арифметичною прогресією, а ще більш стрімко. У 2014 році було зафіксовано 15 000 українських студентів, які вступили на стаціонарну форму навчання. Якщо вирахувати в процентному співвідношенні до частки іноземних студентів у Польщі, то частина українців склала 42%. Станом на 2015 рік було зафіксовано відтік українських студентів до європейських університетів у кількості 50 тисяч громадян. На сьогодні, за даними, які Польща передала Міністерству освіти і науки України, у вищих навчальних закладах Польщі навчається майже 60 тисяч українців, при цьому в поточному році надійшло майже 39% з них.

Це дуже великий показник для обох країн. Міністр освіти України прокоментувала такі дані як природний процес, що був неминучим [1].

Крім економічних, активізації міграції українців до Польщі сприяють і політичні чинники, зокрема курс України на євроінтеграцію, набуття українцями можливостей безвізово подорожувати територією ЄС, що значно спрощує і здешевлює пошуки місця праці чи навчання за кордоном. Останніми роками Польща докладає багато зусиль для розвитку системи надання освітніх послуг іноземцям. Крім того, освіта іноземців є важливим шляхом поповнення трудових та інтелектуальних ресурсів країни. Тому відповідно до законодавства, яке набуло чинності 2014 р., іноземці-випускники польських навчальних закладів після завершення навчання мають можливість упродовж року залишатися в країні для пошуків роботи. З іншого боку, війна і криза в Україні мали очевидний вплив на прагнення української молоді навчатися в сусідній країні. Якщо у 2005 р. українці становили менше п'ятої частини всіх іноземних студентів, то в 2016 р. – понад половину. Стрімкий ріст чисельності іноземців, які здобувають освіту в Польщі (в шість із половиною разів після 2005 р.), останнім часом відбувається передусім завдяки збільшенню кількості студентів-українців, яких у 2016/2017 навчальному році нараховувалося 35,6 тис., або в понад 18 разів більше, ніж в 2005/2006 (близько 2 тис.) [2].

Щодо другого аспекту, то аналітичні дані МОН дають підстави стверджувати, що за результатами вступної компанії 2018 найпопулярнішими спеціальностями стали «Право», «Філологія», «Середня освіта», «Менеджмент» та «Медицина» [3]. У 2017 році – «Філологія», «Право» та «Менеджмент» Також серед лідерів – «Медицина», «Комп'ютерні науки», «Туризм»,

«Середня освіта», «Психологія» і «Економіка» (від 46тис до 40тис заяв). Тобто зміна попиту на спеціальності є незначною.

Таким чином, можна зробити висновок, що головною причиною зменшення попиту на досліджувану спеціальність є перша причина – обрання студентами інших навчальних закладів, а саме попит на польські навчальні заклади.

Отже, варто розглянути зміст освітніх програм у галузі підприємництва та торгівлі в польських навчальних закладах.

Польські освітні програми в галузі товарознавства, підприємництва та торгівлі.

Спершу потрібно зазначити, що в Польщі більший, ніж в будь-якій іншій країні ЄС, вибір навчальних закладів, де є спеціальності товарознавчого спрямування.

Економічний університет у Кракові

Факультет Товарознавства в Економічному університеті у Кракові є одним із найбільших центрів у Польщі, який готує фахівців високої кваліфікації в області розвитку і захисту якості товарів і послуг. На цьому факультеті готують фахівців в області управління якістю, управління торгово-митними оборотами, екологією продукції, менеджерів продукції, а також готують кваліфіковані кадри для підготовки і управління процесами виробництва, необхідними для функціонування економіки в умовах зростаючої конкуренції.

Кожна велика промислова і торгова компанія потребує фахівців якості, якими і є товарознавці. Пріоритетом факультету є надання студентам доступу до всебічних, міждисциплінарних, актуальних і практичних знань в області товарознавства, а також підвищення знань про товари і про можливості розвитку і оптимізації його якості, в тому числі про вплив наукових досліджень в області товарознавства на сучасну економіку. Випускники факультету «Товарознавство» можуть працювати у виробничих і сервісних компаніях у відділі директора з якості, у внутрішній і зовнішній торгівлі, у відділах із забезпечення, розвитку і контролю якості продукції, логістики, маркетингу, збуту.

Після закінчення даного напрямку випускники працюють також у науково-дослідних лабораторіях акредитації і сертифікації якості продуктів відповідно до вимог стандартів ISO, в установах сертифікації систем якості продуктів, а також у лабораторіях торгової інспекції, санітарно-епідеміологічних службах, інспекціях із захисту довкілля, інспекцій із контролю якості сільськогосподарських продуктів. Випускники факультету можуть також бути аудитором систем якості.

Факультет пропонує дві спеціальності: «Товарознавство» і «Управління і інженерія виробництва», які поєднують економічні науки з основами знань в області природних і технічних наук у вибраній області інженерії виробництва.

Товарознавство є окремим напрямком, що поєднує особливим чином економічні науки з основами знань в області природних і технологічних наук. Країни, які поставили на перше місце якість своїх продуктів, стали світовими лідерами в економіці. Польща намагається задовольнити потреби міжнародного ринку, який вимагає використання політики, спрямованої на поліпшення якості і звернення уваги на стандарти країн Європейського Союзу і міжнародні стандарти. Контролю якості продуктів вже недостатньо, необхідним є вплив на якість. Потрібні відповідні системи навчання і забезпечення якості відповідно до міжнародних норм ISO. Управління і інженерія виробництва є самостійним напрямком, який поєднує науки управління з основами технічних наук. На цій спеціальності готують фахівців із підготовки і управління виробничими процесами. Даний напрямок є важливим тому, що кожне підприємство потребує фахівців, які займаються управлінням, тобто керівництвом, організацією і контролем розробки і впровадження виробничих процесів.

Випускники отримують знання в області інженерії промислових процесів, технології, графіки й інженерного проектування, основ конструювання машин, інформаційної підтримки управління виробництвом, а також в області управління проектами, продукцією, людськими ресурсами. Після закінчення навчання випускник здобуде знання в області мікро- і макроекономіки, фінансово-економічного аналізу в підприємствах, основ бухгалтерського обліку і контролю витрат, логістики й інших.

Було здійснено порівняльний аналіз компетентностей, які формуються в процесі освітнього процесу в Морській академії та визначені в стандарті вищої освіти України за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (табл. 3).

Таким чином, товарознавча освіта в Польщі є доволі популярною. Це пояснюється ґрунтовною освітою майбутніх фахівців галузі товарознавства, що бере свій початок із початку ХХ ст. Аналіз профілів освітніх програм дає підстави стверджувати про якісну підготовку майбутніх фахівців, що зумовлена актуальними компетентностями на вимогу провідних стейкхолдерів ЄС та сучасним змістом навчального матеріалу. На основі аналізу навчальних дисциплін можемо стверджувати про врахування

європейських тенденцій економічного розвитку, серед яких – екологізація, розвиток біотехнологій, агротуризм тощо.

Освіта у сфері товарознавства і торговельного підприємництва в Україні.

У сучасних умовах для майбутніх фахівців із товарознавства важливо акцентувати увагу на таких професійних аспектах, як технічні бар'єри в торгівлі, технічні регламенти, стандартизація, ринковий нагляд, оцінка відповідності, метрологія та акредитація, санітарні та фітосанітарні заходи, безпечність харчових продуктів та кормів, здоров'я та благополуччя тварин, здоров'я рослин, маркування харчових продуктів, здійснення державного контролю у сфері СФЗ, сприяння торгівлі між Україною та ЄС, промисловість і підприємництво, заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік і аудит, конкуренція та державна допомога тощо.

Соціально-економічні перетворення посилили трансформаційні процеси, викликали зміни суспільних цінностей, економічних тенденцій. У цих умовах інноваційного розвитку підприємництва, посилення торговельних оборотів, інтеграції України у світовий ринок змінилися вимоги роботодавців до якості підготовки майбутніх випускників, розширилася сфера їх професійної діяльності. Описані аспекти зумовлюють нагальну потребу в дослідженні професійної підготовки майбутніх бакалаврів із товарознавства і торговельного підприємництва.

Значущість спеціальності для економіки України зумовлена розширенням торговельних меж, підписанням Україною Угоди про асоціацію, створенням повної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, цілями якої є:

– сприяння поступовому зближенню сторін на основі спільних цінностей і тісних привілейованих зв'язків, а також поглиблення зв'язку України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах;

– сприяння, зберегання й зміцнення миру та стабільності в регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського прикінцевого акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року;

– запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено в Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані

з торгівлею») цієї Угоди, та підтримання зусиль України стосовно завершення переходу до ринкової економіки, в тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС.

Відтак перспективне економічне майбутнє України вимагає підготовки конкурентоспроможних фахівців галузі товарознавства і торговельного підприємництва, які можуть вільно володіти теоретичними знаннями, практичними навичками, а також мати сформовані ціннісні правові установки, бути свідомими та відповідальними під час прийняття професійних рішень.

Загальні компетентності, що формуються в процесі професійної підготовки майбутнього бакалавра з товарознавства, є результатом вивчення гуманітарних дисциплін. До зазначених груп компетентностей відносяться: здатність до соціальної адаптації, комунікативність, толерантність, вміння працювати в команді, автономність і відповідальність під час прийняття рішень тощо. Професійні компетентності бакалаврів із товарознавства і торговельного підприємництва визначаються як готовність упроваджувати професійну діяльність на визначеному рівні, турбуючись про якість, усвідомлюючи можливі ризики.

Висновки. Проведений аналіз компетентностей, що мають бути сформовані в процесі освітньої діяльності України (стандарт освітньої діяльності спеціальності «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та Польщі (Економічний університет в Кракові), дозволив зробити певні висновки.

1. В українському варіанті профілю компетентностей відсутні ті, що стосуються таких аспектів: використання критичного і інноваційного підходів, здатність до самоосвіти, наявність мовних навичок відповідно до вимог до рівня B2 Європейської системи для мов, знання правил охорони праці та техніки безпеки, глибокі знання про людину, зокрема, в якості суб'єкта соціальних структур і правил їх функціонування, ґрунтовні знання про місце соціальних наук у системі наук і їх відношення до інших наук, знання видів соціальних зв'язків, які відповідають областям науки і наукових дисциплін; підходить для направлення товару і знання їхньої думки із цього питання, знання і розуміння основних концепцій і принципів в області охорони промислової власності і необхідність в управлінні інтелектуальної власності.

2. Український варіант компетентностей детальніше описує внутрішньогалузеві аспекти професійної діяльності

Таблиця 3

Співставлення компетентностей, якими повинні оволодіти польські та українські студенти, майбутня професійна діяльність яких належить до сфери товарознавства і торговельного підприємництва

Компетентності	Компетентності Україна
WT-ST2-TO-K01-18 усвідомлює необхідність доповнити і поліпшити отримані знання і навички (навчання протягом усього життя), може надихнути і організувати процес навчання інших	–
WT-ST2-TO-K04-18 турботи про наслідки професійної діяльності для довкілля	Здатність ініціювати заходи щодо збереження навколишнього природного середовища і здійснення безпечної діяльності. Застосовувати одержані знання і уміння для ініціювання та реалізації заходів у сфері збереження навколишнього природного середовища й здійснення безпечної діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.
WT-ST2-TO-K05-18 вміє правильно визначати пріоритети для реалізації важливих соціальних, економічних та світоглядних питань	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
WT-ST2-TO-K06-18 правильно визначає і вирішує професійні задачі	Застосовувати знання, набуті в процесі навчання, для виявлення, постановки та вирішення завдань щодо організації підприємницької, торговельної та біржової діяльності в різних практичних ситуаціях.
WT-ST2-TO-K07-18 визначає відповідальність за оцінку ризиків, застосовуваних методів дослідження і створення умов для безпечної експлуатації	Виявляти ініціативу і самостійність у різних напрямках, брати відповідальність за результати діяльності, підтримувати загальний рівень фізичної активності й здоров'я для досягнення професійних цілей.
WT-ST2-TO-K08-18 здатний мислити і діяти в підприємницькому дусі	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати завдання.
WT-ST2-TO-K09-18 дотримується правових, економічних та етичних принципів у бізнесі	Використовувати професійно-орієнтовані знання та практичні уміння в процесі реалізації принципів, організаційних форм і прийомів управління у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.
WT-ST2-TO-K10-18 свідомо застосовує критичний і інноваційний підхід	–
WT-ST2-TO-U05-18 вміє обмінюватися інформацією та поглядами з фахівцями у своїй галузі	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
WT-ST2-TO-U06-18 може визначити напрямки подальшого навчання та реалізувати процес самонавчання	–
WT-ST2-TO-U07-18 здатний проаналізувати запропоноване вирішення конкретних проблем у сфері товарів та запропонувати відповідні рішення	Використовувати професійно-орієнтовані знання та практичні уміння в процесі реалізації принципів, організаційних форм і прийомів управління у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.
WT-ST2-TO-U09-18 може отримувати інформацію з літератури, база даних і інших джерел належним чином обрані, також англійською мовою або інші сторонні, і виконувати їх критичний аналіз і вибір основного	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

WT-ST2-TO-U12-18 має мовні навички в області науки і наукових дисциплін, що мають відношення до товару, відповідно до вимог до рівня B2 Європейської системи для мов	–
WT-ST2-TO-U13-18 здатність правильно робити висновок на основі даних із різних джерел	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
TO-U14-18 здатність використовувати методи і інструменти в наукових дослідженнях в області науки і наукових дисциплін, що мають відношення до товару	Володіти відповідними методами та інструментарієм для обґрунтування рішень щодо створення й функціонування підприємницьких, торговельних та біржових структур.
WT-ST2-TO-U15-18 має можливість комплексної оцінки якості продукції	Оцінювати характеристики товарів і послуг у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності за допомогою сучасних загальнонаукових й спеціальних методів, технічних засобів та інформаційних технологій.
WT-ST2-пO-U21-18 знає правила охорони праці та техніки безпеки	–
WT-ST2-пO-W01- має передові знання в області соціальних наук, а також знання в галузі технічних і природничих наук, що проводяться під керівництвом: товари; необхідно зрозуміти основні явища і процеси соціального і природного	Знання та розуміння теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності.
WT-ST2-TO-W02-18 має глибокі знання про людину, зокрема, в якості суб'єкта соціальних структур і правил їх функціонування	–
WT-ST2-пO-W03-18 має ґрунтовні знання про місце соціальних наук у системі наук і їх відносини по відношенню до інших наук	–
WT-ST2-пO-W04-18 знає види соціальних зв'язків, які відповідають областям науки і наукових дисциплін, вона підходить для направлення товару і знає їхню думку із цього питання	–
WT-ST2-TO-W06-18 має глибокі знання окремих методів та інструментів, у тому числі методів інтелектуального аналізу даних, відповідних областей науки і наукових дисциплін, що мають відношення до товару	Володіти відповідними методами та інструментарієм для обґрунтування рішень щодо створення й функціонування підприємницьких, торговельних та біржових структур.
WT-ST2-TO-W12-18 знає і розуміє основні концепції і принципи в області охорони промислової власності і необхідність в управлінні інтелектуальної власності	–
WT-ST2-пO-W13-18 знає загальні принципи створення і розвитку форм індивідуального підприємництва, використовуючи знання галузі науки і наукових дисциплін, що мають відношення до товару	Знання та розуміння теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності. Розуміння форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин. Використовувати знання форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин для організації різних напрямів діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.
WT-ST2-TO-W14-18 знання основних принципів здоров'я і безпеки	Здатність діяти відповідально та свідомо, підтримувати загальний рівень фізичної активності й здоров'я для ведення активної соціальної та професійної діяльності.

(характеристики товарів і послуг, нормативно-правового регулювання, основ обліку та оподаткування, організації зовнішньоекономічної діяльності тощо), в той час як польський варіант вказує лише на необхідність формування знань, що пов'язані з товарознавством.

Підсумовуючи результати аналізу, варто наголосити, що український варіант профілю компетентностей майбутнього фахівця у сфері товарознавства вимагає перегляду та включення таких вагомих компетентностей, як необхідність формування здатності використання критичного і інноваційного підходів, здатності до самоосвіти, мовних навичок відповідно до вимог до рівня B2

Європейської системи для мов, знання правил охорони праці та техніки безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скільки українських студентів вступили в польські ВНЗ 2017? URL: <http://up-study.net/uk/articles-view/items/skilki-ukrajinskix-studentiv-vstupili-v-polski-vnz-2017.html>.
2. Сучасна міграція українців до Польщі та пов'язані з нею виклики. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrats_Pol-fbd2a.pdf.
3. МОН назвало ТОП-5 спеціальностей за підсумками подання мільйону заяв вступників. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-nazvalo-top-5-najpopulyarnishih-specialnostej-ta-vishiv-za-pidsumkami-podannya-miljonu-zayav-vstupnikov>.